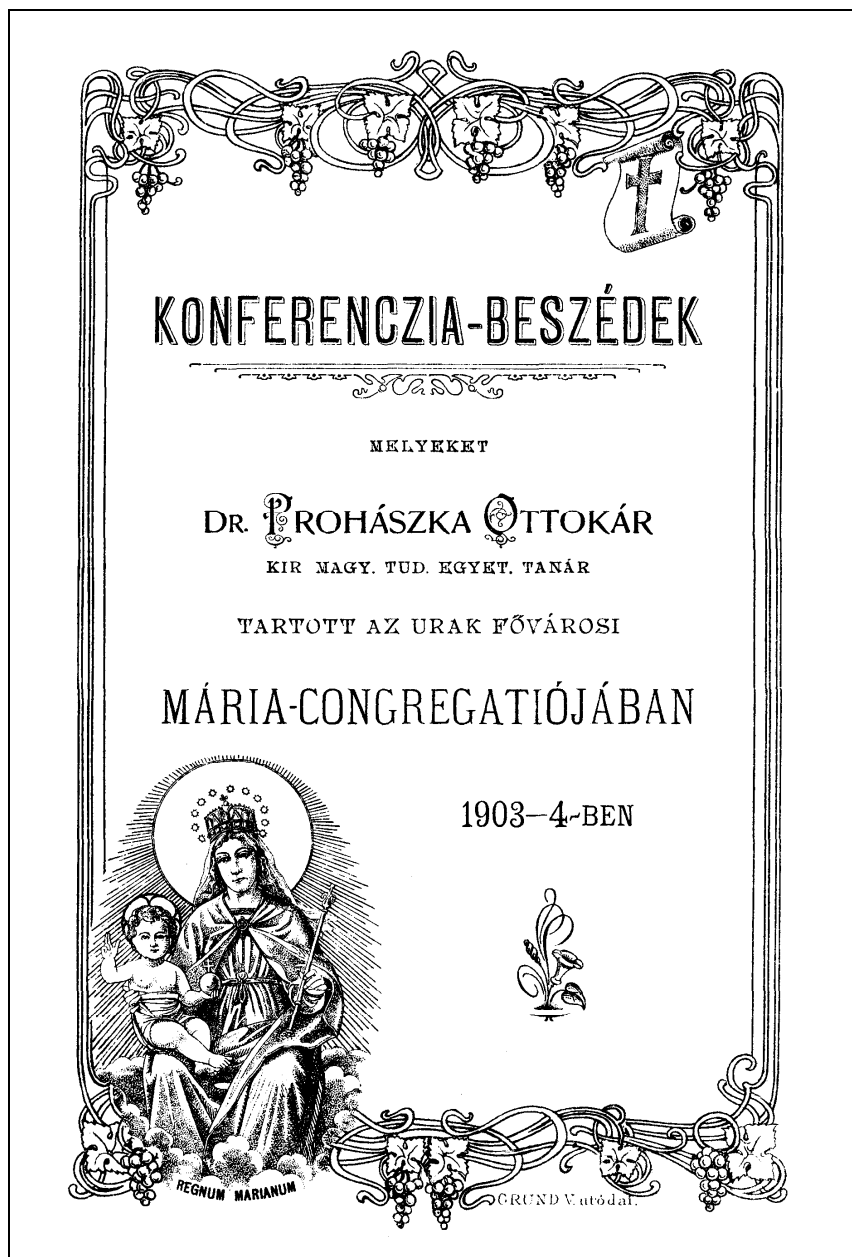

Prohászka Ottokár Konferencia beszédek (1903–1904)

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Prohászka Ottokár Konferencia beszédek (1903–1904)

melyeket
Prohászka Ottokár
az urak fővárosi
Mária-Kongregációjában tartott

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az elmékedésekről kézírásban, azonos címmel megjelent füzet elektronikus változata.

Az anyagot Bundás Livia vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
I. Ész és akarat a hitben.....	4
II. Istenismeret	5
III. Bensőséges élet.....	7
IV. A megváltásról.....	8
V. A megváltás az egyes emberben	10

I. Ész és akarat a hitben

Hogyan épül föl a mi hitünk? A hit az ember aktusa, a legnagyobb tett, az öntudatos ember tette, melybe belefoly ész, szív, kedély, – melyet az ész előkészít, de igazán csak az akarat teljesít, még pedig az Isten kegyelmétől indított, vonzott akarat. A hit tehát az akaratnak, az egész embernek tette, melyben már nem a tudás s az értés, hanem a meggyőződés szerepel, s a meggyőződés nyomában az élet jár. Hinni annyit tesz, mint a vezető Istennek magát átadni, *odaadni*, hitvallásunkat tőle elfogadni, e meggyőződésben *megnyugodni*, s azt élvezettel s örök reménnyel *átélni*.

Szükség van tehát a hitben *észre*, szükség a *kegyelemtől vonzott akaratra* s végül a hit s az élet teljességére való tekintetből: szükség van a *kegyelemtől segített átélésre*, a hit gyakorlására. Csak az átélt hitről mondhatjuk, hogy az teljes, a szó igaz értelmében úgynevezett hit: *Justus ex fide vivit*. Semmi sem igazán emberi, ami nem él, hogy lehet akkor igazán hit az, amit az ember át nem él?!

S mi földadata van az *észnek*, s mi földadata az *akaratnak* a hitben?

I. Hinni nem annyit jelent, mint a dolgot önmagában látni, hanem a megismert tekintély szavára elfogadni. A tekintélyt kell megismerni, mely szól, mely beszél dolgokról, melyeket esetleg nem értünk, vagy melyek iránt, ha valamiképp értjük is, végleg csakis az ő szavára nyugszunk meg. Gondolkozunk tehát és kutatunk, vizsgáljuk a lét s az élet titkait: szemmel kísérvük a történet folyamát; kérdőre vonjuk értelmünk hivatását életünk s törekvéseink eligazítására; megkérdézzük az intelligenciát, melyet a racionalizmus ültet királyi székbe, vajon igazán ő-e egyetlen és törvényes királynéja az emberiségnek, megfontoljuk, hogy erős kézben van a társadalom jogara, a tekintély elve az ő kezeiben; íme az ész munkája s e munka révén a belátás, hogy egy transzcendentális világba nézünk, – s hogy egy vezető isteni tekintély nélkül sem az erkölcsi problémát megoldani, sem az erkölcsiséget mint tényt és életet megteremtteni nem bírjuk.

De míg e belátásnál maradunk, addig csak az elméletet szolgáljuk; az értelemnek in concreto is föl kell fődöznie a vezető tekintélyt, föl kell ismernie a magát kinyilatkoztató Istent, s ezt mint tényt csakis a történelem tanulmányozásából merítheti. A kinyilatkoztatás egy „*factum historicum*”; a népek életébe belenyúlt az Isten. Nagy tradíciók uralkodnak a nemzetek erkölcsi s vallási életében; e tradíciók mint a bölcsesség intuíciói maradnak fönna pogányságban s mint a magát kinyilatkoztató egy-Isten műve épülnek ki a zsidóságban, míg végre befejezettségüket Krisztusban nyerik el, s hathatóságuk áldásait a kereszténységben ünneplik.

Íme a magát kinyilatkoztató Istennek hozzánk való leereszkedése! Íme Krisztus, kiben végezetül s befejezésül szólt az Isten! A legnagyobb, a páratlan tettel, a föltámadásnak isteni kritériumával zárja le az Úr a maga művét; az élet a pecsét rajta s az egész Evangélium összoglalata és ereje a föltámadt Krisztus. A föltámadás volt Pál apostol evangéliuma, – a föltámadás a pünkösdi szózat veleje, – a föltámadás a szellemi forrongás és szervezkedés tengelye s az ész azt mondja: ez így van, ebben kételkedni nem lehet: tehát Krisztus az erkölcsi világ királya, az ő szava nekem törvény és remény!

II. Ezt mind az ész teszi. Hogy az ész e munkájába is bele van szöve sok indulat, jó indulat, jó akarat, – hogy a rossz akarat megzavarhatja az ész fölismerését s elvonhatja figyelmét, – hogy az ember megkeményítheti szívét s nem fogadja el, amit milliók vérükkel bizonyítottak, ki ne tudná s ki ne siratná ezt? Igen, minden nagy ismeretnek akarat kell, s minden ismeretet, melybe érdek szövődik, elhomályosíthat az akarat. Van-e kényesebb

impresszionista, mint az emberi gondolat? S mik a filozófiák, ha nem regisztráló készülékei az élet, a percepció és appercepció időváltozásainak?

A történelem emberélet, s az emberélet szövődékes; tényeinek fölismerése nem egyszerű, hanem szerencsés eligazodás komplikált szisztémák közt; azért kell eszményeinek igaz fölismeréséhez tisztult, nemes, jóakarát. Miután pedig már fölismertük a megnyilatkozott istenit, akarát kell hozzá, hogy átadjuk magunkat neki: hitünk így az akarát révén *eminenter* tett lesz; a legfontosabb s a legfölségesebb tett. Ez a tett mint elv lefoglalja az egész életet, s kifejleszti és kiépíti azt a hitből vett motívumokkal. A földön állva csillagos menyboltot von feje fölé, – hullámok közt járva csillagok közt keresi s találja föl útját!

Nem kell ezt az akarátbeli odaadást féltetni, hogy talán megrendül, s így azután a reá épített meggyőződés és élet is meginog. Igaz, hogy kételyek egy időre elhomályosíthatják az előbb nyílt, tiszta kilátást, de ez csak egy időre történhetik, amikor híven s kitartóan kell megállanunk. Nemsokára tisztul megint az öntudat. A kereszténység szavahihetősége ugyanis oly fölséges motívumokra támaszkodik, s történelmi valósága oly nagy méretekben és impozáns vonásokban állt az emberiség elé, hogy a kétely szétfoszlik, annál is inkább, mert az akarát odaadásában a természetes, történelmi reflexiókon s bizonyításon kívül ott szerepel a vonzó, a fölvilágosító s az embert megnyugtató kegyelem.

Ismeret, – nemes, harmonikus jó indulat, – történelmi és szociális érzék, szóval a tisztult ember egyrészt, s másrészt a minket vonzó és segítő Isten, amit kegyelemnek hívunk: íme a hitnek alapjai.

Így a hitnek föltételei s alapjai az *ismeret*, a *jó akarát* s a *kegyelem*; aktusa pedig az *odaadás*, mellyel magunkat az *első, királyi intelligenciára* s az *első, üdvözítő irgalomra bízunk s benne megnyugszunk!* Minden odaadáshoz biztos, mély meggyőződés kell: scio, cui credidi et certus sum. Nem elég a hit a kötelességbe, – nem elég egy kedélyi postulatum; hanem a meggyőződésnek a történelem reális alapján álló pozitív eredményre kell támaszkodnia: ez Krisztus! Uram, kihez mennénk máshoz? S még valamit: a meggyőződésnek tennie, élnie kell, s tevékenységben kell az élet nehézségeit s ellentéteit leküzdenie. A teoretikus hit gyöngye „eine unnahbare, feine Lichtgestalt”, a praktikus hit erős, mert saját tapasztalatából meríti igazságának kritériumait: megnyugvásban s boldogságban éli át igazságát.

II. Istenismeret

A hit az Istent karolja át, az örökkévalót, a végtelent imádja s tiszteli misztériumaiban, s megnyugszik benne. „Ő mondta”, – a tanítvány e megnyugtató szava képezi biztosságának fölséges kritériumát. De honnan ismered őt? Honnan ismered szavát, hangját? Láttad talán arcát? S van-e ő igazán? Íme a mi hitünk föltevése az Istennek és létének természetes fölismerése. Meg kell őt ismernünk, mielőtt szól, tudnunk kell róla, mielőtt beszél s mielőtt hódolhatunk neki. S ugyan megismerhetjük-e őt?

Mindenesetre. Megismerhetjük a *külvilágból* s megismerhetjük saját *belső világunkból*. Eljutunk hozzá az oklancolat révén s eljutunk a mi lelki világunk igényeinek s postulatumainak nyomában. Ez utóbbi fellé fordul a modern gondolat. Kant óta különösen a moralizmus hívei ezt sürgetik: mit néztek a nagy világba – kiáltják – tekintsetek saját lelketek világába! Isten, lélek, halhatatlanság, erkölcs, törvény, szentség, erkölcsi világrend s hasonló eszmék nélkül elborul éltetek, nem vagytok emberek; már pedig azoknak kell lennetek; tehát ne kutassatok sokat sziklákban, virágokban, csillagokban; ott a szívetek csillagos mennyboltnál csodásabb világa, azt nézzétek; ott meghalljátok lelkiismeretetek szózatát; hatalmasabb az, mint a tenger moraja.

I. S valóban, minek keressük az Istent egyre künn, mikor az itt benn is van. Ismeretre, logikára támaszkodunk, hiszen a világot is csak saját lelkünk tükrözéseiből ismerjük; vele csak érzékeink s értelmünk révén közlekedhetünk. A szubjektumba merül az úgynevezett külvilág; nem mintha önmagában nem állna fönn, – az idealizmus volna, – hanem annyiban, hogy az az ismerő, igazat megismerő s igazán felfogó képesség végre is a mi belső világunk. Ó igen, ez az *én* a legfontosabb. Lét, élet, ismeret... önmagában közelebből, vagyis lényegükben föl nem ismerhető tények, – nagy, kétségbevonhatatlan föltevések, – a metafizika mélyeiből merednek ki; de az *én* létem, az *én* életem, az *én* ismeretem végre is az *én* világomnak a központja, föltétele és substratuma, ez a vezető, ez a hegemoniás elem.

II. S ez a legnagyobb s legközvetlenebb valóság, az *én* belső világom mondja, hogy kell Isten, végcél, erkölcsi világrend, halhatatlanság. Ez mondja, hogy kell összhang, harmónia, – hogy ezt kell a világban látnom, csak akkor van értelme s csak az által állhat fönn. – Művészet, erény, hősiesség elsatnyul, ha nincs „végtelen látóhatára”, elveszünk egyszóval, ha ideálisok s hívők nem vagyunk. Ezzel szemben nem imponál nekem semmiféle filozófia, sem pesszimizmus, sem agnoszticizmus; bölcsesség, mely erkölcsi rendet s eszményi világot tagad, igaz nem lehet. Bölcsesség mely egy poklot csinál a mennyországból, sötétség, de nem világosság.

Gyönyörűen fejt ki Dante a Divina Commedia IX. énekében, mikor Virgillal a „kétkedők” poklához ér. „Ne nézz oda – mondja – hunyd be szemedet, minek törődnél velük.” – „Man Muß sich in der Tat mit den philosophischen Lehren, die den Zweifel an aller Wahrheit erzeugen, gar nicht weiter einlassen, als es aus Gründen der allgemeinen Bildung nöthig ist. Viele haben schon in diesen inhaltsleeren Abgründen des Denkers, selbst in Kant's Kritik der reinen Vernunft oder heute etwa in Nietzsche's Zarathustra, den besten Teil ihres selbst, den Glauben an eine Wahrheit und den Entschluß für dieselbe zu leben eingebüsst und fortan ein schaltengleiches blosses gelehrtens – Dasein gelebt.” Mily igaz a Dante kommentátornak, Hiltynek a megjegyzése!

III. Pokol az élet eszményi, erkölcsi világrend nélkül. Dante átvezet a poklon, hogy kimutassa: nézzétek, ez nem való nektek. Ha lemondotok az örök eszményekről, léha, beteges, fázékony, szomorú lesz életemek. Karjaitok leomolnak, szívetek erőtlen, világotok sötét, éltetek szomorú. Jó dolgotok is – ha ugyan van – kietlen tengődés:

„Kleider ab, Kleider an, Essen, trinken, schlafen gahn,
Das ist die Arbeit, die die Deutschen-Herren han,” – mondja majd rólatok is a szerencséjére nem agnosztikus köz-ész! Csak szomorú árnyéka, „tristis imago”-ja vagyok a lelkes, erőtlen, hívő s bízó embernek.”

IV. Végül a pszichológiába való zarándoklást az is ajánlja, hogy a hitet, a transzcendentális világ ismeretét tényleg nem a természet megfigyeléséből, hanem a hatalmas tradíciók élet-folyamából merítettük. Hitünk hiten gyulladt ki, hitünket, istenismeretünket hívő lelkek, anyánk, atyánk, tanítóink közölték velünk. Csak azután jött az ész hozzá, a reflexió, a természethez való odafordulás, s megtanított látni azt, amit már másoktól hinni megtanultunk. A tradicionális hit folyamainak partjain ül az emberiség s belőlük oltja szomját: akik pedig ezt a módszert kicsinylik, laboratóriumokba vonulnak s ott akarnak az élet világfolyamainak pótlására verejtékes vízcseppeket előállítani. Keserves munka és áldatlan fáradozás; a vízcseppeket végül is a szkepszis pusztahomokja szívja föl; lelkeket azokkal éleszteni, életet velük föllocsolni nem lehet. Rászolgálnak az Úr panaszára: „me dereliquerunt fontem aquae vivae, et foderunt sibi cisternas, cisternas dissipatas, quae continere non valent aquas”, „Elhagytak engem, az életvizek forrását s ciszternákat ástak

maguknak, melyek kiszáradtak.” Mi azt a másik szót fogadjuk meg inkább: aki szomjazik, jöjjön hozzám és igyék!

III. Bensőséges élet

Názáretet nem értik a racionalisták; nem tudják elgondolni, hogy mit csinált az Istenfia, ki a világot tanítani s megváltani jött, 30 évig a názáreti magányban. Itt bizonyára nagy úr tátong az evangéliumi elbeszélésben; Krisztus alighanem Indiában járt a mágusoknál s ott tanulta meg a csodákat művelő mágiát; s íme így az úr elnyeli magának Krisztusnak „Istenfiúságát”, az Üdvözítőből mágus lett.

Nem, nem így van! Krisztus nem járt Indiában s az evangéliumi elbeszélésben nincs semmi úr. Minek járt volna oly messze, hisz mágusok Palesztinában is voltak?! Ami pedig az úrt illeti, az tulajdonképp a leggazdagabb teltség, a kicsorduló bőség: a szép, nemes, isteni életnek tartalma. Ez „úrben” kell kontemplálnunk Jézus életét, az igénytelen, csendes, munkás s mégis isteni életet. Názáretbe, a műhelybe, a csendes falusi házba állította bele az Úr azt, amire a világnak legnagyobb szüksége van, a *közönséges s mégis isteni életnek* vízióját, – az *isteni szépet emberi igénytelenségben*, – az *evangéliumot magát a kedves élet* kiadásában.

De hát mit csinált, mi nagyot művelt ott? A statisztának semmit, az Istennek gyönyörűséget! Szemre szűzit, szívre istenit. De minek töltött ott annyi idő? Íme, a zajos, lármás, szereplő életnek aggodalma, mely annyi verejtékkel s oly sok kapkodással oly kevés boldogságot termel. Hát van-e szebb s nagyobb történet, mint a szép, isteni élet? A nemes, tiszta, gyönyörűséges, önmagába tért élet, ez a fő, ez minden! Minél mélyebb ez, annál kevesebbet tud róla az idő s a történet. S ahol legmélyebb, ott elhallgat az óraketyegés is, és Klió táblái szétporlanak.

A szentírás különben megmondja, hogy az Úr Názáretben mit csinált: „Ismert Názáretbe s engedelmességet nekik.” Tudták a rokonok, hogy mit csinál: „Nemde ács ő s az ács fia.” Ez a *szentírás epikai nagysága*, mely nem statisztikus, hanem egy gondolatot szolgál s nagy vonásokban állítja azt elénk. Így tesz Krisztussal; beszéli, hogy születik, hogy 12 éves korában Jeruzsálembé megy, azután levezeti Názáretbe, s ott hagyja, míg megjön az ő órája. S a többi idő hová lesz? Mit idő? Őt csak az az idő érdekli, melynek az üdvre örök fontossága van. – Így tesz Keresztelő Szent Jánossal. Születését elmondja, azután egyszerre a Jordánál megjeleníti, s csak melleleg halljuk meg, hogy János már előzőleg a pusztában élt. Így tesz Magdolnával; mit tudunk róla? még azt sem, hogy Magdalából volt-e való? S mit tudunk a Szent Szűzről? Ó de mennyit írna le számunkra a modern gondolkozású s ízlésű író, ha érintkezhetett volna vele.

A világtörténeti momentumok közt pedig, melyekről az írás emlékezik, folyik le az isteni élet, melyet csak egy-két szóval jelez; de amely reánk nézve nem kevésbé fontos. A názáreti házban ereszkedik le hozzánk, közelünkbe az isteni élet, ha van érzékünk hozzá, hogy lássuk, értsük s megízleljük azt.

Justus Möser mondja, hogy a nagy élethez három dolog kell: „grosse Gedanken, bedeutende Taten und Freuden” E három nagy kelléket foglalta össze az Úr Jézus egy igénytelen élet keretébe s fölajánlotta nekünk, mert mindnyájunknak rendelkezésünkre állnak. A nagy gondolatokat lelkében hordozta s azok alá állította be egész életét. Sub specie aeternitatis, az örökkévalóság csillaga alatt állt és élt; feje fölött nyílt, szabad ég volt, melyről Atyja arca sugárzott le rája; a világba s az emberi életbe pedig szabad, tiszta kilátás nyílt, ugyanennek az Atyának gondviselésében s akarátának szent teljesítésében. – A jelentőséges tettek kiterjeszkedtek életének minden terére; hisz ez az élet egy isteni öntudatnak tette volt, mely a mélybe gravitált a szív tisztaságában, az erény acélosságában, az élet s a szenvedés

harmóniájában. Nem a vásárba, nem a zsvajba vonzódott, nem az utca s az élet sokféle cirkusza volt érvényesülésének tere; nem az élet kevélysége s az önzés erőszakossága inspirálta, hanem az Isten- s emberszeretet, mely kis dolgokban is egy nagy lélek gondolatait érleli tettekbe. – S az ily életnek örömei sem hiányoztak. Egy nagy stílű életnek mindig sok öröme van. Istennek élni annyit, mint Istennél otthon lenni. Az otthonban bensőség s édes meghittség lakik. A názáreti ház mindenekelőtt egy szent édesanyának kellemeit s közelségének áldásait rejtette magában, az egyházi himnusz szavai szerint: „Assidet nato pia Mater almo, assidet sponso bona nupta, felix, si potest curas revelare fessis, munere amico.” – E házban lakott a megnyugvó küszködés, a pihenni idetérő munka Szent József személyében, kényesség, komfort, igények nélkül.

Arra van a világnak szüksége, hogy ez állítólagos „úrbe” nézzen, s úgy nézzen, hogy kinézze magának az isteni élet titkát. Aki e titkot megéri, az saját életének ürességét telítheti vele. Minden élet üres. Caesar, Augustus élete, Tiberius élete. Annás és Kaifás élete is üres, míg tünékeny, mulandó emberi érdekek játéka; de a názáreti évek teltek s nem üresek, mert egy isteni életet takarnak igénytelenségükkel s csendjükkel. Ó mily hangos ez a csend s mily teltség áradozik ez „úrben”.

IV. A megváltásról

Kezdetben vala az Ige, a végtelen életnek önmagában való, személyes kialakítása; utána kifejezte gondolatait az Isten a világban, utána az emberi történetben; ez emberi történetben lépett föl a kinyilatkoztatás: itt járt az Úr Jézus –, élt és tanított. De életének különösen egy ténye volt rendeltetésének kulminációja, ez a tény az „*Opus Christi*” az ő nagy, véres napszáma: a *megváltás*.

Ugyan miért áll elénk az isteni kinyilatkoztatásnak betetőzéseül épp ez a véres jel? Miért foglalta e szóba, „a keresztről való szóba”, tanba, gondolatait?

Kettős okból. Először a *megváltásnak szükségessége*, másodsor *e megváltásban az Istennek legfőlségesebb kinyilatkoztatása miatt*.

I. A kereszténységnek legjellemzőbb tana és ténye a megváltás. Emberek, nektek Megváltó kell, mert bukástokból nem emelkedhettek ki, s örök boldogságot nem szerezhettek magatoknak megváltás nélkül. Az isteni akarat így határozott; ez pozitív döntés; értsétek meg; okoskodással a határozatot el nem tüntethetitek. Az Evangélium ezt a megváltást hirdeti: „jó hír”. Szent igaz eszerint: „Das Evangelium will nicht verbessern, sondern *erlösen*”, végleges romlásból örök boldogságba, ugyancsak isteni tény. Javítgatni, buzdítani, irányítani, nemesíteni, tanítani, sokan tudnak; megváltani... csak az Úr. Ez a megváltás kell a boldogulni, tenni, győzni akaró embernek, aki látja magában a győzelmes rosszat s mégsem akar lemondani, hanem győzni, – nem akar megsemmisülni, hanem élni. Hiszi, hogy az Isten úgy tud boldogítani, ahogy tud teremteni, s hogy az emberi nyomorúságnál jobban érvényesül az Úr irgalmas kegyelme. A világ nem az erőszakos rosszé, hanem a győzelmes jóé; e győzelmes jót az Isten megváltó szeretete lépteti föl s mi az által győzünk, ha e szeretet megváltó erejének hitben, odaadásban meghódolunk.

Ahol ez a hajtó, emelő, elevenítő erő és a neki megfelelő hit nincs, ott az élet s a világ nirvánában foszlik szét; ez a különbség a buddhizmus s a kereszténység közt. De a megváltás sokféle: lehet *elengedése a bűnnek s büntetésnek*, lehet *némi engesztelés és áldozat árán* vagy *teljes elégtétel révén való megváltás*. Az Isten azt a megváltást választotta, melyben két akarat áll egymással szemben: Jézus alázas, közvetítő, áldozatot hozó, békítő akarata, mint a szenvedő, hősies embernek akarata s másrészt a megenyhülő, megbékülő, szuverén, isteni akarat. Jézus szeretete a leghősiesebb odaadásban, a legáldozatosabb kilépésben nyilatkozott

meg: kigyúlt s lángja fölcsapott az égre; az emberi akarat fölemésztette önmagát; az áldozatban, saját megsemmisülésében hozta diadalra a szuverén isteni akaratot, melynek meghajlik minden térd, meghódol minden szív, áldozatul hozatik minden élet! S csak ő marad egyedül Úrnak, hatalmasnak, érvényesülőnek... „silet a facie eius universa terra”, elnémul s elmerül Fölsége előtt minden. Íme a néma kereszt mily hangos kiáltás: Az Isten az Úr, minden élet ura; ő irgalmaz, ha akar! Akart-e? Igen, akart, de Fiának áldozatáért! Íme az ingyen való irgalom, íme a könyörületes szeretetnek nagy ténye; érdemünkön kívül, sőt bűnösségünk kárhozható rovása dacára a megváltás megtörtént; az Istenembernek szenvedése és lángoló szeretete elintézte az emberiség üdvének nagy érdekét a megbántott Istennel; irgalmat s kegyelmet találtunk s nyertünk általa!

Ebben rejlik a kereszténység mély alázatának s megnyugvásának forrása.

II. A megváltásban azonban nemcsak a kegyelmes tény, hanem az Isten legszebb kinyilatkoztatását ünnepeljük. A megváltás az Úr Jézus lelkének kitüzesedése s erényeinek revelációja. Különösen kettős szeretetét mutatta be a kereszten, szeretetét Isten, szeretetét az emberiség iránt. Jézus szeretett minket; a boldogságok hegye, a Genezáret tavának partja, erdő, hegy, falu, város mesél róla; ez az a „magna caritas”, mely köztünk járt, de ez nem volt neki elég, nagyobb után vágyott, „maio rem caritatem”, ezt kívánta s úgy akarta, hogy a „nagyobb szeretetben” is az övé a legnagyobb legyen, a „maxima caritas”, melynél nagyobb nincs, volt az ő eszménye. Ez a crescendo kellett az ő szerető szívének, ez hevítette, izgatta, lelkesítette őt. Szívében forrt már a vér, mikor köztünk járt, de fölszökött s mint permetező eső hullt szét s áradt szét a világon a Golgotáról. Az áldozat szenvedélye itt ünnepet ült, „excessusát” ülte. E benyomás alól nem szabadul föl a szent kereszténység. Arcán ott ül az áldozat kinyomata; az odaadás, az engesztelés, a bánat vonása! A hősiességet a szent vér oltotta a kereszténységbe; az adott apostolokat, vértanúkat, az nevelt minket „compassióra”, „conficióra”, „conpunctióra”, érthetetlen s ismeretlen lelkiállapotok a kereszténységen kívül, de a szent kereszt árnyában elmaradhatlanok.

A szeretet szenvedélyességét beleoltotta az Úr Jézus a szent kereszt kegyelmeibe. Minden kegyelem a keresztről való, s azért piros, „est gratia Redemptoris”, minden kegyelem tüzes, a szenvedés láza izzik benne. Azért van századokra, évezredekre kiterjedő hatása, van éltető ereje. Hatása mély; nem hiába vér, az élet fluiduma. Azért locsol föl az Isten kegyelme új életre lelket, bűnöst, mert azt a vér teszi: a vér a regeneráció titka.

Reánk is kiárasztja a szent vér a maga erejét. A megváltás hite mély tiszteletet ébreszt bennünk a kereszténység iránt, s nagy szeretetre s gyengéd bensőségre képesít. Filozófiánál, ószövetségi kinyilatkoztatásnál tökéletesebb istenismeretet ad, teológiai fogalmainkba új életet, új tartalmat önt. Ez áldozatban látjuk, hogy mily nagy, mily szent az Úr, s mily rossz a bűn. Azért sír, kesereg a kereszt alatt a penitencia; saját lelkének végtelen értéklését ott tanulja s üdvözülése ott válik szenvedéllé. S e szenvedély dacára – hogy bánatnak hívják, mégis nyugtat s bár végtelen nagynak látja az Istent, s magát szégyenletes törpének és torznak, mégis közelebb hoz minket hozzá; közelebb, sőt kimondhatatlanul közel hoz, mint amily közel juthat a szenvedőhöz a résztvevő lélek. Egészen közel állunk hozzá; ez volt fortély, hogy közel hozzon magához szenvedése által: qui eratis longe, facti estis prope per sanguinem eius, vére által jutottunk közelébe!

Íme a megváltás áldása az üdvözítő tettben s a megváltás pedagógiája: az Isten szívének s lelkének *kinyilatkoztatásában*.

V. A megváltás az egyes emberben

A megváltás fölséges művéről szemeinket közvetlenül a megváltott világra fordítjuk, melyről oly nagy nyomatékkal mondotta Szent Ágoston: qui te creavit sine te, non te salvabit sine te, teremtett téged az Úr nélkül, hozzájárulásodról szó sem lehetett; de üdvözíteni s megváltani nem fog saját magadnak legjobb törekvése és hozzájárulása nélkül. A megváltás mint Krisztus műve egy bevégzett, történeti remek; de a megváltásnak bennünk való megvalósítása, nélkülünk nem esik meg; ebbe önmagunkat s legjobb erőinket s összes tehetségeinket kell befektetnünk. Csak az átélt megváltás, csak az életben kiváltott kegyelem és erő biztosítja számunkra a boldogulást. Tegyetek, dolgozzatok, küzdjétek, alakuljatok, harcoljatok... ti... ti magatok; Krisztus megváltott titeket, erőt szerzett nektek; az erő folyósítatik, de a fölhasználás s az erő által való kialakulás a ti dolgotok. E fölfogásban rejlik a kereszténységnek páratlan szubjektív és morális iránya. Krisztus műve Krisztusé s azt megváltásnak hívjuk; de e megváltásból béke, boldogság s üdv nem válik, ha önmagam öntudatra nem ébrednek, – ha a kegyelem által egyéniségemet erőssé, nemessé, széppé nem fejlesztem, – ha Krisztus kegyelméből a mennyországot, vagyis az Istennel való összeköttetés édes érzését magamban át nem élem. Ezért sürgeti az evangélium mindenekfölött az egyént, a lelket, az önmagunkba való térést, a lélek belső világát. Sürgeti s hirdeti.

a) Találd föl önmagadat önmagadban; te vagy önmagadnak a legnagyobb érték. Mit használ neked, ha az egész világot megnyered, ha lelkedben kárt szenvedsz? Semmit. Mert te több vagy, mint az egész világ. Így értékelj önmagadat. Azért vagy gyöngye, mert alacsony s nemtelen öntudatod van önmagadról. De ezt az igazi tudatot csak az én világosságomból merítheted. Nézd, te oly értékes vagy, hogy én meghaltam érted... Misszióm van hozzád... fölébreszteni téged. – Az evangélium keltegeti tehát a lélek nemes öntudatát; értékeli az egyéniséget; öntudatában nyit számára erőforrást, mert biztosítja őt, hogy mindent legyőzhet. De bár mindent legyőzhet, folytonos harcokban áll, s azokat ki nem kerülheti; méltósága s felelőssége karonfogva jár.

Tehát az egész érték, méltóság, erő és felelősség, a boldogságnak a kegyelemmel kombinálva forrása, a boldogtalanságnak pedig Istentől elszakadva, mélységes örvénye. Ha magunkat boldogítani akarjuk, ezt a belső értéket s méltóságot óvjuk meg; sőt ha a nagy világot megjavítani kívánjuk, e belső világnak megújulásából induljunk ki.

E szerint az egyéni boldogulást s a nagy világ megújulását a morálisnál kell kikezdenünk.

Itt az egész, a lélek... ez az Istenországának mustár magva; ha kiterjesztitek, tért foglal nemcsak bennetek, de kívületek is az Istenországa!

Az egyént kell megreformálni. Ne mondjátok, hogy az ember a millió gyúrmánya... a történelmi materializmusnak valamelyes funkciója... Hiszen a történelem s a köznapi élet is mutatja, hogy a millió kedvező lehet s a bene élő emberek mégis romokká lesznek s elernyednek. Capua sok van a világban. Megfordítva: szerény s kedvezőtlen viszonyok közt gyönyörű egyéniségek fejlődtek. Athén csupán sziklájára Akropolist épített a törekvő ember s a szegény Galilea virányain járt az isteni ember. – Az ember tehát önmagában erőforrás s az Isten kegyelmétől áthatva győzelmes szabadító erővé válik, ezt az erőt be kell állítani a harcba; mert nemcsak funkció, hanem törekvő, kezdeményező, erőteljes tényező; küzd s győz, vagy áruló lesz s vétkezik, aki hőssé válhatott volna.

Ezt a tudatot nem szabad gyöngíteni, az erőt s a felelősséget épp úgy kell átéreznünk, mint a bűnt s ellene védekeznünk. S bár a millió sok lelket ront s demoralizál, de a bűnösséget s az erkölcsi felelősséget le nem veszi rólunk, legföljebb egy szervezeti hibává vált immoralitás esetében. Azért imádkoztatja az Evangélium a tékozló fiút s a vámost nem a

felelősséget gyöngítő miliőre s kifogásokra való tekintetekben, hanem a bűnösség mély átérzésének inspirációból.

b) Ennek megfelelőleg az Evangélium az egyén értékét s tökéletességét a belsőbe, a morálisba fektette s bár a külvilággal szemben számtalan kötelességet ró rá, értékét a külvilágtól mégis függetlenítette. Az Istenországa: iustitia, pax, gaudium: erényesség, békesség, öröm: csupa belső valóság. Tükrözése az Istennek az emberi lelken s átérzése a hitnek!

A világias érzés nem így gondolkozik. Az az ember tökéletességét inkább a külvilágba helyezi. Halljuk csak a kísértőnek szavát, mely azóta végtelenszer megismétlődik. Ha Isten fia vagy, add, hogy e kövek kenyerekké legyenek. Adj kenyeret: szép világot; gondtalan életet. Ellenben Jézus a megtisztulást, az újjászületést, a kialakulást sürgeti: nektek mindenekelőtt lélek, éltető lehelet kell, mely az Isten szájából jön!

A külső érvényesülés sem boldogíthat titeket. Az én ideáljaim nem Caesar, nem Tamerlan, nem Borgia, sem Napoleon... Az én elveim nem hangzanak így: gazdagodjál s boldog lész... érvényesülj, éld át hatalmadat... Ha ezeket az önzés inspirálja, akkor szétszaggatják a társadalmi kötélkeket s meghasonlásba kergetik az embert. Helytelen és siralmas irány! Oly helytelen, mint a mai társadalmi fejlődés, mely az embert csak a produkció s a consumptió kategóriájába fogja s a világfejlesztést egyedül a munkától várja. Az élet nem kizárólag a kenyérért való munka! Mily silány s szerény élet volna ez. S az ideál nem a gazdagság: ó a ruha az ember ideálja nem lehet. Non quod foris, sed quo intus.

Így állítja az Evangélium az embert önmagára, így irányítja önmagába. Már a megváltásnak kiváltásában fejti ki teljes programját üdvről, boldogságról, s a nagy világ boldogítását illetőleg is főleg azt sürgeti: változtassátok meg a szívet, – újítsátok meg a lelket s boldogultok. A jobb élet s a társadalmi állapotoknak s az egész világnak megjavulása az ember megjavulásától függ: tartsatok penitenciát, tisztuljatok meg, alakuljatok át; ez a kezdet kezdete s minden dicsőségnek, a halhatatlanságnak is gyökere s alapja.